
НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП

Едукативна и рехабилитациона
подршка детету, породици и
институцији

Београд, 23. децембар 2019.

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

**НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА
ДЕТЕТУ, ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ”**

Београд, 23. децембар 2019.

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2019.

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА ДЕТЕТУ, ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ”
ЗБОРНИК РАДОВА
Београд, 23. децембар 2019.

Издавач:

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)
11000 Београд, Високог Стевана 2
www.fasper.bg.ac.rs

За издавача:

Проф. др Снежана Николић, декан

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Миле Вуковић

Уредници:

Проф. др Фадиљ Еминовић

Доц. др Јасмина Максић

Рецензенти:

Проф. др Сања Ђоковић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Проф. др Горан Недовић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Дизајн насловне стране:

Зоран Јованковић

Компјутерска обрада текста:

Биљана Красић

Штампа омота и нарезивање ЦД

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)

Зборник радова је публикован у електронском облику – ЦД

Тираж: 200

ISBN 978-86-6203-135-8

Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну
едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 26.11.2019. године,
Одлуком бр. 3/175 од 27.11.2019. године, усвојило је рецензије рукописа
Зборника радова „ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА ДЕТЕТУ,
ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ”.

Зборник је настао као резултат Пројекта „ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА
ДЕТЕТУ, ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ” чију реализацију је сопственим средствима
подржао Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.

ОДНОС АКАДЕМСКЕ САМОЕФИКАСНОСТИ И АНКСИОЗНОСТИ КОД ОСОБА СА ЛАКОМ И УМЕРЕНОМ ИНТЕЛЕКТУАЛНОМ ОМЕТЕНОШЋУ

Светлана КАЉАЧА¹, Бојан ДУЧИЋ¹, Урош МАЈСТОРОВИЋ²

¹Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

²ОШ „Антон Скала”

Апстракт

Циљ истраживања је утврђивање односа академске самоефикасности и анксиозности код ученика са лакоим интелектуалном ометеношћу (ЛИО) и умереном интелектуалном ометеношћу (УИО).

Узорком је обухваћено 72 испитника са ЛИО и УИО, узраста од 11 до 16 година.

Академска самоефикасност процењена је Скалом за процену академске самоефикасности код деце (Children's Perceived Academic Self-Efficacy subscale – CPASE), а ниво анксиозности је утврђен применом Глазгов скале анксиозности за особе са интелектуалном ометеношћу (Glasgow Anxiety Scale for people with Intellectual Disability – GAS-ID).

Регистроване су значајне разлике у нивоу самоефикасности испитаника са ЛИО и испитаника са УИО ($p=0,008$). Повезаност самоефикасности и анксиозности код испитаника са ЛИО је утврђена на нивоу уложеног напора и специфичних страхова ($r=-0,618$, $p=0,000$), као и у области талента и физиолошких симптома ($r=0,341$, $p=0,045$).

Код испитаника са УИО резултати на субскали GAS-ID Забринутост значајно и негативно корелирају са скоровима на субскалама CPASE Напор ($r=-0,355$, $p=0,036$) и Талент ($r=-0,373$, $p=0,027$).

У односу на вршњаке са УИО, особе са ЛИО имају виши ниво самоефикасности. Ниво ометености, у овом узорку, условљава присуство различитих профила корелација између самоефикасности и анксиозности.

Кључне речи: интелектуална ометеност, самоефикасност, анксиозност

УВОД

Самоефикасност представља процену односа сопствене компетенције и захтева које је потребно испунити да би се остварио успех у реализацији одређене активности. Уколико особа процени да нема у

довољној мери развијене способности и вештине, потребне за обављање одређеног задатка, може се јавити страх од неуспеха и настојање да се ангажовање на том задатку избегне (Bandura, 1977). Ниво самоефикасности зависи од повратних информација о успешности реализације

задатка, поређења учинка са резултатима које су остварили други, као и од начина на који социјално окружење вреднује остварени успех. Академску самоефикасност значајано одређује начин савладавања школских захтева, као и квалитет исхода школског учења. Ученици са високим нивоом академске самоефикасности ће уложити већи напор у превазилажење тешкоћа у учењу и биће истрајнији у остваривању постављеног циља, док су ученици са нижим нивоом самоефикасности склонији избегавању задатака и лакше одустају (Schunk, 1990). Сnižена уверења о могућности ефикасне контроле свог понашања током различитих етапа учења, прате ризик од повишене анксиозности (Ozer & Bandura, 1990), што свакако појединцу умањује добре изгледе за школски успех.

Циљ истраживања је утврђивање односа између академске самоефикасности и присуства анксиозности код ученика са лаком интелектуалном ометеношћу (ЛИО) и умереном интелектуалном ометеношћу (УИО).

МЕТОД РАДА

Узорак

Узорком је обухваћено 72 испитника са ЛИО и УИО, без придружених психијатријских, неуролошких, сензорних и моторичких поремећаја, календарског узраста од 11 до 16 година (Табела 1).

Табела 1 – Подаци о полној и узрасној структури испитаника

	пол		узраст у годинама	
	N	мушки	женски	AS SD
ЛИО	36	17 (47,2%)	19 (52,8%)	13,27 1,36
УИО	36	19 (52,8%)	17 (47,2%)	13,25 1,64

Легенда: ЛИО–лака интелектуална ометеност, УИО–умерена интелектуална ометеност

Инструменти

Академска самоефикасност процењена је Скалом за процену академске самоефикасности код деце (*Children's Perceived Academic Self-Efficacy subscale – CPASE*, Jinks & Morgan, 1999). Први део Скале садржи 30 ајтема груписаних у три субскеале: *Таланат*, *Контекст учења* и *Напор*. Испитаници су давали одговаре избором једне од три понуђене опције: увек, понекад или никад. Виши скор скале представља виши ниво академске самоефикасности.

Ниво анксиозности утврђен је применом Глазгов скале анксиозности за особе са интелектуалном ометеношћу (*Glasgow Anxiety Scale for people with Intellectual Disability – GAS-ID*, Mindham & Espie, 2003). Скала се састоји од 27 ајтема подељених у три групе: *Забринутост*, *Специфични симптоми* и *Физиолошки симптоми*. Ученици су давали одговоре на тростепеној скали Ликертовог типа (никад, понекад и увек). Виши скорови означавају виши ниво анксиозности.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

Уз контролу утицаја анксиозности испитаника анализом коваријансе утврђено је да постоје значајне разлике у успеху испитаника са ЛИО и испитаника са УИО у нивоу самоефикасности (Табела 2).

Табела 2 – Однос академске самоефикасности код испитаника са ЛИО и са УИО

	N	Опсервирана AS	Прилагођена AS	SD		
ЛИО	36	74,00	74,01 ^a	6,77		
УИО	36	69,56	69,55 ^a	7,26		
	SS	Df	MS	F	p	Part. η^2
Ниво анксиозности	130,58	1	130,581	2,712	0,104	0,038
Тип ометености	357,50	1	357,497	7,425	0,008	0,097
Грешка	3322,31	69	48,149			

$R^2 = 0,128$; Adj. $R^2 = 0,102$; Хомогеност регресионог нагиба је тестирана и није значајна: $F = 0,912$; $p = 0,343$.

Добијени резултат је у складу са налазима домаћег истраживања у ком је на узорку испитаника са ЛИО такође регистрована позитивна корелација IQ скорa и нивоa самоефикасности (Milanović-Dobrota i Radić-Šestić, 2012).

Испитаници са УИО вероватно ређе доживљавају успех у односу на испитанике са ЛИО, те имају мање прилика да на основу позитивно оцењеног напретка повећају ниво поверења у сопствене способности. Такође, релативна социјална изолација им умањује могућност стицања искуства и вредносних судова на основу поређења са другима, односно њиховим успесима.

Нижи ниво академске самоефикасности регистрован је код ученика са ИО који имају мање успеха у примени стратегија регулације стреса (Solberg, Howard, Gresham, & Carter, 2012). Особе са вишим нивоом интелектуалног функционисања успешније примењују комплексне стратегије којима умањују утицај стреса, док је ниво самоефикасности особа са нижим IQ подложнији утицају негативних искустава (Milanović-Dobrota, Radić-Šestić, Kaljača i Dučić, 2013).

Да бисмо утврдили да ли постоје разлике у квалитету односа самоефикасности и анксиозности код особа са ЛИО и код особа са УИО, уз контролу утицаја календарског узраста, анализирали смо

корелације ове две варијабле на оба подузорка, појединачно (Табела 3).

Табела 3 – Корелације академске самоефикасности и анксиозности уз контролу календарског узраста код испитаника са ЛИО и УИО

		Напор	Таленат	Контекст
ЛИО				
Забринутост	<i>r</i>	0,052	0,071	0,046
	<i>p</i>	0,765	0,683	0,795
Специфични страхови	<i>r</i>	-0,618	-0,228	-0,058
	<i>p</i>	0,000	0,187	0,742
Физиолошки симптоми	<i>r</i>	-0,088	0,341	-0,005
	<i>p</i>	0,614	0,045	0,979
УИО				
Забринутост	<i>r</i>	-0,355	-0,373	-0,261
	<i>p</i>	0,036	0,027	0,131
Специфични страхови	<i>r</i>	-0,322	-0,266	-0,068
	<i>p</i>	0,059	0,123	0,698
Физиолошки симптоми	<i>r</i>	0,031	-0,210	-0,058
	<i>p</i>	0,861	0,226	0,740

Статистички значајне вредности су обележене (болд).

Код особа са ЛИО, статистички значајне корелације утврђене су на нивоу суб-скала *Напор* и *Специфични страхови*. Једно од могућих објашњења добијеног резултата да испитаници са ЛИО који имају мање изражене специфичне страхове улажу више напора у постизање академског успеха, је да испитаници који сматрају да су се интензивније залагали током учења, више вреднују властите школске компетенције, што даље утиче на доживљај специфичних страхова.

Резултати на субскали *Таленат* које су остварили испитаници са ЛИО статистички значајно и позитивно корелирају са учесталашћу манифестовања физиолошких спимтома анксиозности. Што себе сматрају телентованијим за постизање академских успеха, ови испитаници су склонији испољавању психосоматских тегоба. Иако је овај налаз у одређеном смислу необичан, у литератури имамо сличне резултате који указују да ученици који су успешнији у решавању математичких задатака, имају већи потенцијал да боље уоче сложеност задатка и више су изложени ризику од појаве симптома анксиозности (Ramirez, Gunderson, Levine & Beilock, 2013). Моруће је и да у нашем узорку испитаници са ЛИО који себе сматрају надаренима, имају развијенију интројектовану регулацију, која се повезује са повећаном жељом за успехом, али и страхом од неуспеха, који се испољава кроз различите физиолошке манифестације. За одређивање нивоа самоефикасности важно је и у којој мери особа процењује остварени резултат као исход сопствених напора или деловања чинилаца на које не може да утиче (Schunk, 1990). Код испитаника који себе виде као предиспониране за успех, може да се јави већа потреба да, уколико дође до неуспеха, узрок припишу неповољним околностима, односно физиолошким симптомима попут напада панике или појачаног знојења, пре него личним недостатком академске компетенције.

Код испитаника са УИО напор се статистички значајно повезује са општом забринутошћу. За разлику од испитаника са ЛИО код којих су са академском самоефикасношћу повезани специфични страхови, могуће је да испитаници са УИО имају израженије тешкоће у прецизној идентификацији узрока страха.

Негативна корелација резултата на субскали *Забринутост* са скоровима субскале *Таленат* код испитаника са УИО упућује на закључак да су ови испитаници мање забринути, ако оцењују да су њихове академске компетентције веће у односу на друге ученике.

Испитаници са УИО, уверења о сопственој ефикасности углавном заснивају на неоснованим похвалама које добијају од наставника и родитеља који често имају снижена очекивања када су у питању њихове способности, што може имати негативне последице на развој њихове академске самоефикасности, односно на процес психолошког оснаживања (Shogren, Kennedy, Dowsett, & Little, 2014).

ЗАКЉУЧАК

На основу добијених резултата можемо да закључимо да испитаници са ЛИО имају виши ниво доживљене самоефикасности у односу на вршњаке са УИО. Код обе групе испитаника постоји значајна повезаност између различитих видова анксиозности и начина на који ученици процењују сопствене академске компетенције. Будући да се, у зависности од нивоа интелектуалног функционисања, разликују домени анксиозности и самоефикасности који међусобно значајно корелирају, као и смерови утврђених корелација, може се закључити да постоје специфични профили повезаности ових варијабли у односу на ниво интелектуалне ометености.

ЛИТЕРАТУРА

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Comunian, A. L. (1993). Anxiety, cognitive interference, and school performance of Italian children. *Psychological Reports*, 73(3, Pt 1), 747-754.
- Jinks, J., & Morgan, V. (1999). Children's perceived academic self-efficacy: An inventory scale. *The Clearing House*, 72(4), 224-230.
- Milanović-Dobrota, B., i Radić-Šestić, M. (2012). Samoeфикаsnost na praktičnoj nastavi kod učenika sa lakom intelektualnom ometenošću, u G. Nedović S. Banković, S. Trgovčević, (ur.), *Zbornik rezimea I stručno-naučnog skupa sa međunarodnim učešćem „Aktuelnosti u edukaciji i rehabilitaciji osoba sa smetnjama u razvoju“* (str. 78), 14-15. decembar, Šabac, Društvo defektologa Vojvodine.
- Milanović-Dobrota, B., Radić-Šestić, M., Kaljača, S., i Dučić, B. (2013). Percepcija sopstvene ефикаsnosti srednjoškولaca sa lakom intelektualnom ometenošću na praktičnoj nastavi. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 12(1), 63-77.
- Mindham, J., & Espie, C. A. (2003). Glasgow Anxiety Scale for people with an Intellectual Disability (GAS-ID): development and psychometric properties of a new measure for use with people with mild intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47(1), 22-30.
- Ozer, E. M., & Bandura, A. (1990). Mechanisms governing empowerment effects: a self-efficacy analysis. *Journal of personality and social psychology*, 58(3), 472-486.
- Ramirez, G., Gunderson, E. A., Levine, S. C., & Beilock, S. L. (2013). Math anxiety, working memory, and math achievement in early elementary school. *Journal of Cognition and Development*, 14(2), 187-202.
- Schunk, D. H. (1990). Goal setting and self-efficacy during self-regulated learning. *Educational psychologist*, 25(1), 71-86.
- Shogren, K.A., Kennedy, W., Dowsett, C., & Little, T.D. (2014). Autonomy, psychological empowerment, and self-realization: Exploring data on self-determination from NLTS2. *Council for Exceptional Children*, 80(2), 221-235.
- Solberg, V. S., Howard, K., Gresham, S., & Carter, E. (2012). Quality learning experiences, self-determination, and academic success: A path analytic study among youth with disabilities. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 35(2), 85-96.

THE RELATION BETWEEN ACADEMIC SELF-EFFICACY AND ANXIETY IN PERSONS WITH MILD AND MODERATE INTELLECTUAL DISABILITY

Svetlana KALJAČA¹, Bojan DUČIĆ¹,
Uroš MAJSTOROVIĆ²

¹University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

²Primary school “Anton Skala”, Belgrade

Abstract

The aim of the study is to determine the relation between academic self-efficacy and anxiety in students with mild intellectual disability (MID) and moderate intellectual disability (MOID).

The sample included 72 subjects with MID and MOID, aged 11 to 16 years.

Academic self-efficacy was assessed by the Children's Perceived Academic Self-Efficacy subscale (CPASE), and the anxiety level was determined using the Glasgow Anxiety Scale for People with Intellectual Disability (GAS-ID).

Significant differences were observed in the level of self-efficacy of subjects with MID and subjects with MOID ($p=0.008$). The correlation between self-efficacy and anxiety in subjects with MID was determined at the level of effort and specific fears ($r=-0.618$, $p=0.000$), as well as in the area of talent and physiological symptoms ($r=0.341$, $p=0.045$).

In subjects with MOID scores on the GAS-ID subscale, Concerns correlated significantly and negatively with scores on the CPASE subscales Effort ($r=-0.355$, $p=0.036$) and Talent ($r=-0.373$, $p=0.027$).

Compared to peers with MOID, people with MID have a higher level of self-efficacy. In this sample, the level of disability is conditioned by the presence of different profiles of correlations between self-efficacy and anxiety.

Key words: *intellectual disability, self-efficacy, anxiety*